

תוכן עניינים

1.....	תקציר
2.....	תוכן עניינים
3.....	פרק 1: מבוא
5.....	פרק 2: תוחלת חיים
7.....	פרק 3: גיל פרישה
10.....	פרק 4: ממצאים ונתונים לגבי גיל פרישה בישראל
12.....	פרק 5: השפעת המדיניות הממשלתית- חקיקה והסדרים
15.....	פרק 6: גיל פרישה ומצב כלכלי- חברתי
17.....	פרק 7: שינויים בשוק העבודה ושינויים באופן ההעסקה
19.....	פרק 8: דיון וסיכום

פרק 1: מבוא

אנו חיים בתקופה של שינויים גדולים ומהירים. הגלובליזציה, מהפכת המידע וההתקדמות הבלתי נתפסת של הטכנולוגיה הם רק חלק קטן משינויים אלו. ההשפעה של כל השינויים האלו על אורח החיים של כולנו היא בלתי נתפסת, כאשר תחום אחד בו ישנו שינוי משמעותי במיוחד הוא תחום הבריאות ותוחלת החיים: אנשים בימינו חיים יותר ונהנים מאיכות חיים גדולה יותר גם בגילאים מבוגרים יותר. אך מדובר ביותר מתוחלת חיים ארוכה יותר אלא בשינוי מהפכני של ממש. אדם בן 60 היום הוא לא בן 60 של לפני 20 שנה: לא מבחינת פנאי, לא מבחינת כח צרכני ולא מבחינת מקומו בשוק העבודה.

המשמעותיות הן לא רק חיוביות. עם הזדקנות האוכלוסייה ושיעור ההשתתפות הנמוך של עובדים מבוגרים בשוק העבודה ישנו חשש אמיתי למחסור בעובדים (מסקנות הוועדה לשילוב מבוגרים בתעסוקה וקהילה (2014)). חשש שני שעלה עם הזדקנות האוכלוסייה מצד אחד ובמקביל המשך מגמת פרישת עובדים לפני הגעה לגיל פרישה הוא מהנטל הכלכלי שיוצר בתשלומי הפנסיה כתוצאה מהעלייה בתוחלת החיים. ספיבק (2009) מסביר בתמציתיות את הכשל: מערכות הפנסיה המערביות מבוססות על שיטה שבה הדור הצעיר מממן במסי הביטוח הלאומי שהוא משלם את קצבאות הזקנה של הדור המבוגר. כשמספר הצעירים פוחת ומספר המבוגרים עולה הבסיס הכלכלי של המערכת מתערער. מעבר לפנסיה מדובר על הוצאות כבדות של מערכות הרווחה, הבריאות והביטוח הלאומי (מזר 2006).

שינוי מהפכני זה בחיים של כולנו מעלה שאלות רבות. עבודה זו תעסוק בשאלה מרכזית הקשורה לשוק העבודה- האם תוחלת החיים המתארכת משפיעה על הרצון להישאר בשוק העבודה גם מעבר לגיל הפרישה הרשמי. על פניו נראה שהתשובה לשאלה זו היא קלה וברורה. אך לא כך. העלייה בתוחלת החיים היא רק גורם אחד ממגוון השיקולים והגורמים המשפיעים על פרישה של אדם מהעבודה, אשר עבודה זו תתייחס אליהם: שיקולים חברתיים, פסיכולוגיים, כאלו הקשורים למקום העבודה ואף המדיניות בפועל של המדינה.

העניין בשאלה זו עולה מכך שיותר ויותר, במיוחד במציאות של היום, הקשר בין גיל הפרישה שנקבע בחוק לבין מצבם הפיזי/ נפשי/רגשי של אלו המגיעים לגיל פרישה הינו חלש ולעיתים לא תואם. גם אם אדם לא בהכרח יכול וצריך לפרוש, בין אם בגלל מצב בריאותי טוב, חוסר מוכנות נפשי או כל סיבה אחרת- הוא מצופה, ומבחינה חוקית ובמקומות מסוימים, לפעמים נכפה עליו לפרוש. במציאות שכזו מעניין לבדוק את ההשפעה של עליית תוחלת החיים. אפשרות אחת היא שאנשים יפרשו באותו גיל ותקופת הזמן הנוספת תתווסף לתקופת הפנסיה שלהם. עם זאת, הנתונים מראים מציאות אחרת בה העובדים מעכבים את הפרישה ונשארים בשוק העבודה.

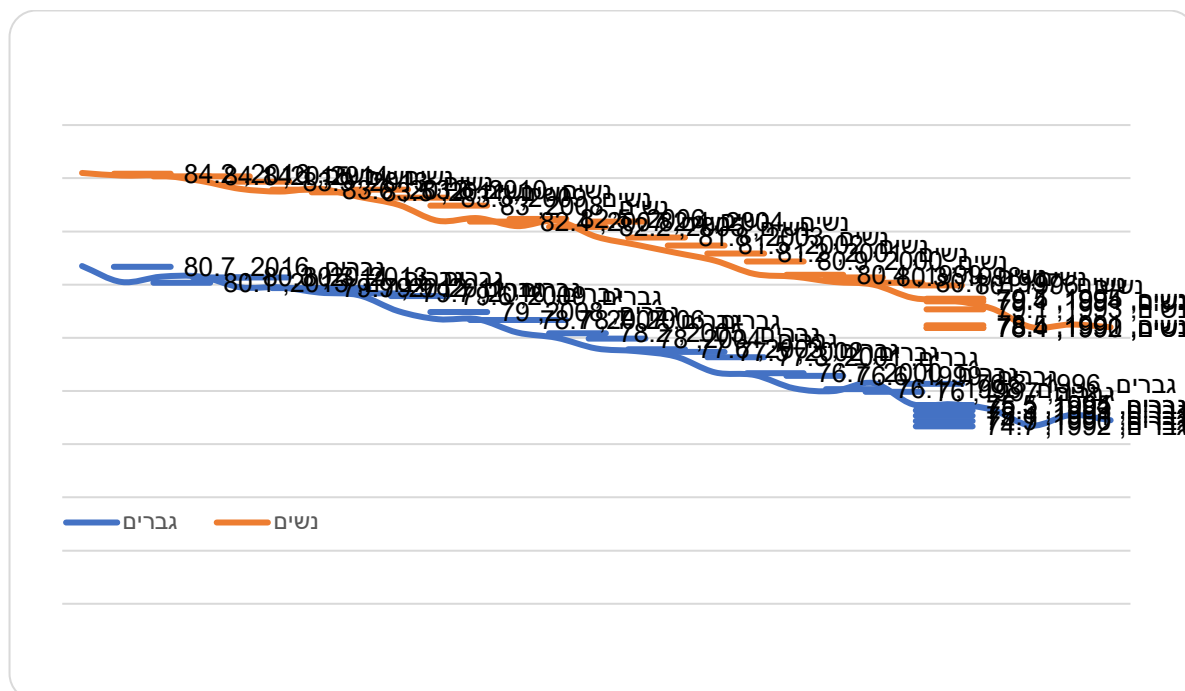
העלייה בתוחלת החיים צריכה להיבחן יחד עם תופעות ושינויים גדולים נוספים שחלו בשוק העבודה: חלקם הם תוצאה עקיפה של העלייה בתוחלת החיים, אך לא רק. בין היתר מדובר על שינויים מבניים בשוק העבודה, דרישה מוגברת לעובדים עם ידע וניסיון ושינוי בתפיסה החברתית של האיש המבוגר. במציאות שכזו עלייה בתוחלת חיים יכולה להיות תמריץ להישארות של עובדים בשוק העבודה וירידת החשיבות של גיל הפרישה הרשמי. בהתאם לכך, ובמשאבים המוגבלים ובהתאם להיקף המצומצם יחסית של עבודה זו, עבודה זו מנסה לבחון לעומק את המשמעות של עליית תוחלת החיים עבור שוק העבודה.

הפרק השני בעבודה זו יעסוק במה שהוא המשתנה הבלתי תלוי של עבודה זו, תוחלת החיים. הפרק השלישי יעסוק במשתנה התלוי בעבודה זו, גיל פרישה, ויספק רקע תיאורטי הכרחי. הפרק הרביעי יעסוק

פרק 2: תוחלת חיים

ראשית יש להבין ולדון במושג תוחלת חיים שהוא במידה רבה המשתנה הבלתי תלוי בעבודה זו. תוחלת חיים היא כמשמעה- "מספר השנים הממוצע אשר אדם צפוי לחיות מהלידה או מגיל מסוים בהנחה ששיעורי התמותה הקיימים בתקופת ההתייחסות יישארו קבועים לאורך חייו" (הלמ"ס 2016, עמ' 2).

הנתונים העדכניים ביותר הקיימים לגבי תוחלת חיים בישראל הם מתוך הסקר החברתי שנערך על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב-2016. גרף מספר 1 מציג את השינוי בתוחלת החיים הממוצעת בישראל בין השנים 1990 ו-2016¹.

גרף מס' 1: תוחלת חיים בישראל 1980-2016

ניתן לראות בבירור שתוחלת החיים בישראל היא במגמת עלייה ברורה, הן עבור נשים והן עבור גברים. בפרק זמן של 25 שנים תוחלת החיים בישראל, הן עבור נשים והן עבור גברים, עלתה באופן משמעותי: הן אצל הגברים והן אצל הנשים מדובר בעלייה מרשימה של 8 שנים. נכון לשנת 2016 תוחלת החיים היא 80.7 שנים לגברים, 84.21 שנים לנשים. תוחלת החיים בישראל היא מהגבוהות במערב ונמצאת בעליה מתמדת, כמו בכלל המדינות המפותחות (הוועדה לשילוב מבוגרים בתעסוקה וקהילה 2014). דו"ח ההמלצות הסופי של הוועדה אף מצא שב-30 השנים האחרונות תוחלת החיים מגיל 65 גדלה בקצב כמעט קבוע של כחודשיים בממוצע בשנה.

מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומסקירת מחקרים בנושא עולה שישנם משתנים רבים המשפיעים על תוחלת החיים גם בקרב אותה מדינה. בין משתנים אלו ניתן למנות דת, מגדר, השכלה ואפילו אזור מגורים (הלמ"ס 2016). מבין משתנים אלו, בהקשר של שוק העבודה וגיל פרישה מעניין במיוחד לבחון את הפער על פי מגדר (פער של 3.5 שנים) והשכלה (7.4 אצל הגברים, 5 שנים אצל הנשים). בנוגע למגדר והשכלה, נושא זה ידון בהרחבה בהמשך העבודה.

¹ מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, <http://www.cbs.gov.il/ts/IDb495156c530c80>